

ประเด็นจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่สำคัญต่อการ วิจัยด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สุภาภรณ์ สูดหนองบัว
คณะสาธารณสุขศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร

ประเภทของการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ระดับความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของอาสาสมัคร

1 แบบยกเว้น
(Exemption)

2 แบบเร่งรัด
(Expedited Review)

3 แบบเต็มรูปแบบ
(Full Board Review)

ระดับต่ำ

ระดับสูง

แนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ในระดับสากล

สำหรับแนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ในระดับสากลนั้นแม้ว่าจะอิงหลักการของการวิจัยคลินิก แต่มีความจำเพาะในการปกป้องความเสี่ยงเพื่อครอบคลุม ความเสี่ยงด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและเศรษฐกิจ ประเทศในยุโรป เช่น ประเทศนอร์เวย์มีแนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ กฎหมายและความเชื่อทางศาสนา (ศาสนศาสตร์) ซึ่งแนวทางนี้อยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรมสากล (The Norwegian National Research Ethics Committees, 2016) โดยมีหลักการในการเคารพต่อบุคคล (respect for person) ดังนี้

แนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ในระดับสากล (ต่อ)

- 1) เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human dignity)
- 2) เคารพในความเป็นส่วนตัว (Privacy)
- 3) หน้าที่ของนักวิจัยการแจ้งข้อมูลการวิจัยให้อาสาสมัครทราบอย่างเพียงพอและอย่างเข้าใจในการดำเนินการวิจัย (Duty to inform)
- 4) การขอความยินยอมและความรับผิดชอบได้แจ้งต่ออาสาสมัคร (Consent and obligation to notify)
- 5) การเก็บรักษาความลับ (Confidentiality)
- 6) การจำกัดในการใช้ข้อมูลซ้ำ (Limited re-use)
- 7) การจัดเก็บข้อมูลส่วนบุคคล (Storage of personal data)

แนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ในระดับสากล (ต่อ)

- 8) ความรับผิดชอบในการหลีกเลี่ยงอันตรายหรือความเสี่ยงจากการวิจัย (Responsibility for avoiding harm)
- 9) การเคารพในบุคคลที่สาม (Respect for third parties)
- 10) การปกป้องเด็ก (Protection of children)
- 11) การเคารพความเป็นส่วนตัวของอาสาสมัครและครอบครัวของอาสาสมัคร (Respect for privacy and family life)

แนวทางจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ในระดับสากล (ต่อ)

- 12) การเคารพในคุณค่าและความรู้สึกของผู้อื่น (Respect for the values and motives of others)
- 13) การเคารพในชื่อเสียงของบุคคลผู้ซึ่งมรณกรรมแล้ว (Respect for posthumous reputations)
- 14) การอธิบายบทบาทและความรับผิดชอบของอาสาสมัครโดยผู้วิจัย (Defining roles and responsibilities)

สถานการณ์งานวิจัยเชิงสังคมและตัวอย่างกรณีที่ผิดจริยธรรมด้านสังคม และพฤติกรรม

กรณีศึกษา **Tearooms trade**

ในปี พ.ศ. 2503 Laud Humphreys นักศึกษาปริญญาเอกวิชาสังคมวิทยา ได้ศึกษาชายรักร่วมเพศ (homosexual) ที่มีเพศสัมพันธ์ในห้องน้ำในสวนสาธารณะ ซึ่งห้องน้ำนี้ถูกเรียกว่า “ห้องน้ำชา” นาย Humphreys อาสาเป็นผู้เฝ้าหน้าห้องน้ำ คอยเตือนหากมีคนเดินมาที่ห้องน้ำขณะที่ ชายรักร่วมเพศกำลังมีเพศสัมพันธ์ เขาทำการบันทึกข้อมูลกิจกรรมนี้ของชายมากกว่า 100 คน ซึ่งคนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าเขาเป็นนักวิจัย นอกจากนี้เขายังแอบจดป้ายทะเบียนรถและสีทาที่อยู่ จากนั้นได้ปลอมตัวเป็น นักวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพเพื่อสัมภาษณ์ชายรักร่วมเพศ จำนวน 50 คนเกี่ยวกับ ข้อมูลส่วนตัว ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการหลอกลวง ละเมิดในสิทธิส่วนบุคคลและการรักษาความลับ เนื่องจากผู้ชายที่ถูกเก็บข้อมูลส่วนใหญ่แต่งงานกับผู้หญิง และมีบุตรธิดา หากข้อมูลส่วนตัวนี้ถูกเปิดเผยออกไปอาจเกิดตราบาป มีผลกระทบต่อครอบครัว อาจสูญเสียงานและถูกจับกุมกักขัง เนื่องจากในสมัยนั้นการรักร่วมเพศถือเป็นอาชญากรรม (มูลนิธิส่งเสริมวิจัยทางการแพทย์, 2560)

หลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่สำคัญ
ต่อการวิจัยด้านสังคมศาสตร์และ
พฤติกรรมศาสตร์

หลักเคารพในบุคคล (Respect for person)

- การขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยในบางกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางทางสังคม เช่น กลุ่มอาชีพที่ผิดกฎหมาย นั้น กฎคอมมอนรูล (common rule) ระบุว่า กระบวนการขอความยินยอมยังคงต้องมี แต่หลักฐานการยินยอมหรือใบยินยอม สามารถยกเว้นได้ ทั้งนี้เนื่องจากการปกป้องอันตรายอันอาจเกิดแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย
- การวิจัยในผู้ก่อการร้าย หลักฐานการยินยอมเข้าร่วมวิจัยสามารถ (Bikson, T., Bluthenthal, R., Eden, R., and Gunn, P., 2007) ยกเว้นได้ (waiver of informed consent) ซึ่งกฎคอมมอนรูล (common rule) ระบุว่า คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (Institutional Review Board: IRB) สามารถพิจารณาการยกเว้นหลักฐานการยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยได้หากหลักฐานการยินยอมนั้นจะนำไปสู่การเปิดเผยตัวตนของอาสาสมัคร ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่นักวิจัยพึงระลึกเสมอ คือ การปกป้องความเสี่ยงและอันตรายหรือการถูกจับกุมต่อผู้เข้าร่วมวิจัยอันเนื่องจากการวิจัย
- งานวิจัยที่เป็นการสังเกตพฤติกรรมของบุคคล กระบวนการขอความยินยอมยังคงต้องมี แต่สามารถชี้แจงข้อมูลงานวิจัยได้บางส่วน แต่เมื่อสิ้นสุดการวิจัยต้องแจ้งความจริงให้ผู้เข้าร่วมวิจัยทราบทั้งหมด

- ข้อมูลทั้งหมดที่นักวิจัยเก็บรวบรวมได้จะต้องนำข้อมูลย้อนกลับสู่ชุมชน ผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถเรียกข้อมูลที่นักวิจัยเก็บรวบรวมมาตรวจสอบได้ และผู้เข้าร่วมวิจัยมีสิทธิ์ที่จะขอข้อมูลนั้นคืนและถอดถอนข้อมูลทั้งหมดที่ให้นักวิจัยได้ เช่น การระงับข้อมูลในการเผยแพร่เนื่องจากผู้เข้าร่วมวิจัยเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อชุมชนของตนเอง เป็นต้น ดังนั้นเมื่อเสร็จสิ้นการวิจัยแล้ว การป้อนข้อมูลย้อนกลับสู่ชุมชนหรือพื้นที่วิจัย เป็นสิ่งที่นักวิจัยควรปฏิบัติ

- การขอคำยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยในงานวิจัยที่เป็น เวทีสาธารณะ ผลงานประวัติของบุคคลต่างๆที่ล่องลับไปแล้ว หรือจาก ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เช่น การวิเคราะห์ฐานข้อมูลของบุคคลโดยไม่ระบุตัวตน งานวิจัยเหล่านี้มีความเป็นไปได้ยากในเชิงปฏิบัติที่จะขอการยินยอมเข้าสู่การวิจัย จึงสามารถให้เป็นแบบยกเว้น หลักฐานการยินยอม (waiver of consent) ได้

- การขอคำยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยในงานวิจัยที่เป็น งานวิจัยบนโลกโซเชียล หรือ อินเทอร์เน็ต สิ่งแรกที่นักวิจัยพึงกระทำคือ การขออนุญาตพื้นที่วิจัยจากเจ้าของเว็บไซต์นั้น กระบวนการขอคำยินยอมในการวิจัยบนเว็บไซต์ยังคงต้องมีอยู่ (ตามกฎหมาย **common rule**) แต่หลักฐานการแสดงตัวตนในการยินยอมเข้าร่วมวิจัยสามารถแสดงได้โดยการ คลิกลงบนช่องที่แสดงถึงการยินยอมเข้าร่วมวิจัยตามรหัสที่นักวิจัยกำหนดไว้ให้ผู้เข้าร่วมวิจัยในแต่ละคน เช่น รหัส **001** ยินดีเข้าร่วมวิจัย เป็นต้น

หลักคุณประโยชน์ (Beneficence)

- ความเสี่ยงที่ผู้เข้าร่วมวิจัยต้องเผชิญเป็นประจำสำหรับงานวิจัยแบบสำรวจ คือ ข้อคำถามที่มากเกินไป ผู้เข้าร่วมวิจัยต้องเสียเวลาในการตอบคำถาม หรือ เสียโอกาสในการทำงานในแต่ละวัน ดังนั้นนักวิจัยควรต้องใช้คำถามที่สำคัญที่สุดที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้เท่านั้น
- ความเสี่ยงที่ผู้เข้าร่วมวิจัยอาจต้องประสบคือ ข้อคำถามที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นตราบาบ ละอายใจ รู้สึกผิด เศร้า สิ้นหวัง หดหู่ เสียใจ นักวิจัยควรมีการชี้แจงความเสี่ยงเหล่านี้ให้ผู้ที่จะเข้าร่วมวิจัยทราบถึงความเสี่ยงเหล่านี้ และนักวิจัยต้องบอกวิธีลดความเสี่ยงเหล่านี้ให้ผู้ที่จะเข้าร่วมวิจัยทราบก่อนที่จะตัดสินใจเข้าร่วมวิจัย เช่น **“ข้อคำถามอาจทำให้เกิด ความรู้สึกเป็นตราบาบ ละอายใจ รู้สึกผิด เศร้า สิ้นหวัง หดหู่ เสียใจ แต่ท่านไม่จำเป็นต้องตอบคำถามที่ทำให้ท่านรู้สึกเกิดอาการเหล่านี้”** ในการชี้แจงแบบนี้ให้ผู้วิจัยระบุไว้ใน แบบชี้แจงอาสาสมัคร (information sheet) เพื่อให้ผู้ที่จะเข้าร่วมวิจัยได้ทราบถึงความเสี่ยงของการวิจัยนี้ก่อนที่จะตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย

- ประโยชน์ของการเข้าร่วมวิจัยนั้น นักวิจัยต้องแจ้งให้ผู้ที่เข้าร่วมวิจัยทราบด้วยเช่นกัน ประโยชน์ในการเข้าร่วมวิจัยมิได้หมายถึงเงิน ค่าเสียเวลาหรือของขวัญ แต่ประโยชน์ในการเข้าร่วมวิจัยหมายถึง คุณค่าอันพึงเกิดขึ้นในเชิงบวกต่อผู้ที่เข้าร่วมวิจัย คุณค่านี้หมายรวมถึงประโยชน์ในเชิงบวกที่บุคคล ชุมชน หรือสังคมจะได้จากผลการวิจัยเป็นต้น

หลักยุติธรรม (Justice)

- การแสดงถึงหลักยุติธรรมในงานวิจัยเชิงปริมาณ คือ การสุ่มตัวอย่าง (sampling) โดยมีทั้งเกณฑ์คัดอาสาสมัครเข้าและเกณฑ์คัดออก
- สำหรับการแสดงถึงหลักยุติธรรมในงานวิจัยเชิงทดลองในชุมชน คือ คุณสมบัติของอาสาสมัครที่จะเข้าสู่การทดลอง รวมถึงการให้โปรแกรมแก่กลุ่มควบคุมในกรณีที่ผลการทดลองโปรแกรมแก่กลุ่มทดลองได้ผลดี ถือว่าเป็นการกระจายประโยชน์จากการวิจัยให้แก่ผู้เข้าร่วมวิจัยทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมได้อย่างเท่าเทียมกัน
- การแสดงถึงหลักยุติธรรมในงานวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การกำหนดคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมวิจัยในการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ซึ่งหากผู้ที่จะเข้าร่วมวิจัยท่านใดมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ นักวิจัยจึงจะเลือกมาเข้าสู่การวิจัย
- การสุ่มตัวอย่าง มีเกณฑ์คัดเลือกผู้ที่จะเข้าร่วมวิจัย ถือเป็นการกระจายประโยชน์และความเสี่ยงแก่ผู้เข้าร่วมวิจัยได้อย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นหลักยุติธรรมในการคัดบุคคลเข้าร่วมวิจัยได้อย่างมีเหตุและผล

ข้อควรพิจารณาจริยธรรมการวิจัยใน
มนุษย์ในการวิจัยด้านสังคมศาสตร์และ
พฤติกรรมศาสตร์ **3** รูปแบบ
(ตามระเบียบวิธีวิจัย)

การวิจัยเชิงปริมาณ

1. การขออนุญาตผู้ดูแล/เจ้าของพื้นที่วิจัยก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล: พื้นที่วิจัยในที่นี้หมายถึงรวมถึงพื้นที่บนโลกโซเชียลหรืออินเทอร์เน็ตเช่นเดียวกับพื้นที่บนดิน

2. กระบวนการขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย (participant): ก่อนการดำเนินการวิจัยจำเป็นต้องมีกระบวนการขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย (participant) ก่อนเสมอ

3. หลักฐานหรือใบยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย: อาจมีหลากหลายชนิดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย ดังนี้

- การลงนามในใบยินยอม (signature)
- การประทับลายนิ้วมือ (finger print)
- การยินยอมด้วยวาจา (verbal consent)
- การยินยอมให้ข้อมูล แต่ไม่ให้หลักฐานการยินยอม (waiver of consent)
- การคลิกลงบนช่องยินยอม ในการให้ความยินยอมในการวิจัยบนอินเทอร์เน็ต โดยไม่ระบุตัวตนแต่ใช้รหัสแทน เช่น รหัส

001 ยินยอมเข้าร่วมวิจัย



- ในการให้หลักฐานยินยอมนี้นอกจากจะขึ้นกับความสมัครใจของผู้เข้าร่วมวิจัยแล้ว ยังขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงจากงานวิจัยที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย เช่น การประทับลายนิ้วมือมักจะใช้กับผู้สูงอายุหรือชนชาติพันธุ์ที่ไม่สามารถลงนาม (เซ็นชื่อ) ตนเองได้
- การให้หลักฐานการยินยอมด้วยวาจามักจะใช้กับผู้เข้าร่วมวิจัยที่ไม่ประสงค์จะลงนามหรือประทับตราลายนิ้วมือหรืออาจเป็นผู้พิการทางสายตาหรือมือพิการ เป็นต้น
- สำหรับผู้เข้าร่วมวิจัยที่เป็นผู้เปราะบางทางสังคม เช่น ผู้ที่กระทำผิดกฎหมาย ผู้ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย หรือผู้ที่มีชื่อเสียงทางสังคม บุคคลเหล่านี้อาจต้องเผชิญกับความเสียหายอันเนื่องจากการวิจัยในประเด็นวิจัยที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสวัสดิภาพและความเป็นอยู่ของพวกเขา ดังนั้นการไม่ให้หลักฐานการยินยอม (**waiver of consent**) สามารถกระทำได้ แต่นักวิจัยยังคงต้องมีกระบวนการขอความยินยอม แต่การให้หลักฐานการยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยสามารถยกเว้นได้เพื่อเป็นการปกป้องอันตรายอันอาจเกิดขึ้นแก่พวกเขา ทั้งนี้ นักวิจัยต้องระบุเหตุผลของการยกเว้นการขอหลักฐานการยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (**Institutional Review Board: IRB**) ทราบ

- สำหรับหลักฐานการแสดงความยินยอมเข้าร่วมวิจัยของผู้เข้าร่วมวิจัยนั้น นักวิจัยต้องมีฉบับจริง **2** ฉบับ ซึ่งต้องประกอบด้วยลายมือชื่อของนักวิจัย ผู้เข้าร่วมวิจัย และ พยาน โดยการลงนามทั้ง **3** คนนี้ต้องลงนามด้วยน้ำหมึกมิใช่การสำเนา ลงนามหรือการเสกนลายเซ็น และเพื่อเป็นการยืนยันการยินยอมของผู้เข้าร่วมวิจัย นักวิจัยต้องเก็บไว้ที่ตนเอง **1** ฉบับ และผู้เข้าร่วมวิจัยต้องเก็บไว้ **1** ฉบับ

4. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล: เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยคำถามปลายปิด นักวิจัยพึงระมัดระวังคำถามที่อาจกระทบกระเทือนจิตใจผู้เข้าร่วมวิจัยโดยเฉพาะการวิจัยในประเด็นที่อ่อนไหว จำนวนข้อคำถามในแบบสอบถามไม่ควรมากจนเกินวัตถุประสงค์การวิจัย นอกจากนี้ในแบบสอบถามต้องไม่ระบุตัวตน/ที่อยู่/อีเมล/ID line ของบุคคล ควรมีเพียง รหัสที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในแบบสอบถาม เท่านั้น

5. การถ่ายภาพในการดำเนินการวิจัย: การถ่ายรูปประกอบการวิจัยสามารถทำได้ แต่ไม่ควรมีการเปิดเผยตัวตนของผู้เข้าร่วมวิจัย และไม่ควรเปิดเผยป้ายชื่อสถานที่ดำเนินการวิจัย ดังนั้นนักวิจัยจึงควรมีการปกปิดบุคคลและชื่อสถานที่ในการวิจัย

6. การกระจายประโยชน์ให้ผู้เข้าร่วมวิจัยอย่างเท่าเทียมกัน: ในการวิจัยเชิงทดลองที่มีการทดลองใน 2 กลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการทดลองในชุมชนหรือในชั้นเรียน คือ มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เมื่อสิ้นสุดการทดลองและโปรแกรมที่ทดลองนั้นได้ผลดี ควรให้โปรแกรมนั้นแก่กลุ่มควบคุมด้วย

7. การคืนข้อมูลสู่ชุมชนหรือสถานที่ดำเนินการวิจัย: เมื่อสิ้นสุดการวิจัย นักวิจัยควรนำเสนอผลการวิจัยให้แก่ชุมชน/หน่วยงานที่เป็นพื้นที่วิจัย/สถานที่ดำเนินการวิจัย ในพื้นที่วิจัยทราบเพื่อให้ประโยชน์แก่พื้นที่วิจัย

8. การเผยแพร่ผลการวิจัย: ในการเผยแพร่ผลการวิจัยหากผลการวิจัยนั้นเป็นไปได้ในทางลบ หรืออาจส่งผลเสียต่อพื้นที่วิจัย/สถานที่ดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยไม่ควรระบุสถานที่ดำเนินการวิจัย อาจระบุเป็น สถานที่แห่งหนึ่ง เช่น การศึกษาพฤติกรรมกรรมการมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนในโรงเรียนแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การขออนุญาตผู้ดูแล/เจ้าของพื้นที่วิจัยก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล: ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ก่อนที่นำวิจัยจะเข้าสู่พื้นที่วิจัย นักวิจัยจะต้องสร้างสัมพันธภาพกับผู้ดูแลพื้นที่ (gatekeeper) ก่อนเพื่อขออนุญาตเข้าพื้นที่วิจัย แต่หากเป็นการวิจัยที่มีความเสี่ยงหรืออันตรายต่อผู้เข้าร่วมวิจัยและการขออนุญาตเข้าพื้นที่นั้นนำมาซึ่งความเสี่ยงหรืออันตรายต่อผู้เข้าร่วมวิจัย การขออนุญาตเข้าพื้นที่อาจสามารถละเว้นได้

2. กระบวนการขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย (participant): ก่อนการดำเนินการวิจัยจำเป็นต้องมีกระบวนการขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย (participant) ก่อนเสมอและเว้นระยะเวลาให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้พิจารณาก่อนตัดสินใจเข้าร่วมวิจัย

3. หลักฐานหรือใบยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย: อาจมีหลากหลายชนิดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย ดังนี้

- การลงนามในใบยินยอม (signature)
- การประทับลายนิ้วมือ (finger print)
- การยินยอมด้วยวาจา (verbal consent)
- การยินดีให้ข้อมูล แต่ไม่ให้หลักฐานการยินยอม (waiver of consent)

4. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล: เครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบไปด้วยคำถามทั้งที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง นักวิจัยพึงระมัดระวังคำถามที่อาจกระทบกระเทือนจิตใจผู้เข้าร่วมวิจัยโดยเฉพาะการวิจัยในประเด็นที่อ่อนไหว นักวิจัยต้องแจ้งให้ผู้เข้าร่วมวิจัยทราบว่า ไม่จำเป็นต้องตอบในข้อคำถามที่ี้อึดอัดใจ ไฟล์บันทึกการสัมภาษณ์ ควรถูกทำลายเมื่องานวิจัยสิ้นสุดเพื่อเป็นการปกป้องความลับของผู้เข้าร่วมวิจัย และเมื่อมีการถอดเทปบันทึกเสียง (transcription) ไม่ควรมีการระบุชื่อบุคคล/สถานที่ ในคำพูดนั้น แต่ควรใช้สัญลักษณ์ XXX แทน เช่น “นายก อบต. XXX โกงกินเงินแผ่นดิน” เป็นต้น นอกจากนี้การใช้นามสมมติอาจนำมาสู่อันตรายต่อบุคคลอื่นได้ หากชื่อนั้นไปซ้ำกับบุคคลที่มีตัวตนจริงๆในพื้นที่นั้น ดังนั้นควรใช้รหัสแทนการระบุตัวตนผู้เข้าร่วมวิจัย เช่น “P01 กล่าวว่ ตนเองได้ประกอบอาชีพให้บริการทางเพศมาเป็นเวลา 10 ปีแล้วแต่ไม่เคยถูกตำรวจจับเลย” เป็นต้น

5. สถานที่ในการสัมภาษณ์: การเคารพความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นหนึ่งในหลักการเบลมอง (Belmont report) สถานที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึกไม่ควรเป็นสถานที่โล่งแจ้ง หรือเป็นสถานที่สาธารณะ และแม้ว่าจะจะเป็นสถานที่ลับก็ไม่ควรเป็นสถานที่เปลี่ยวจนอาจก่อให้เกิดอันตรายทั้งตัวผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมวิจัย

6. การถ่ายภาพในการดำเนินการวิจัย: การถ่ายรูปประกอบการวิจัยสามารถทำได้ แต่ไม่ควรมีการเปิดเผยตัวตนของผู้เข้าร่วมวิจัย และไม่ควรมีการเปิดเผยป้ายชื่อสถานที่ดำเนินการวิจัย ดังนั้นนักวิจัยจึงควรมีการปกปิดบุคคลและชื่อสถานที่ในการวิจัย การวิจัยแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ไม่ควรมีการบันทึกวีดีโอ แต่สามารถถ่ายภาพได้โดยไม่ควรมีการเปิดเผยตัวตนผู้เข้าร่วมวิจัย

7. การคืนข้อมูลสู่ชุมชนหรือสถานที่ดำเนินการวิจัย: เมื่อสิ้นสุดการวิจัย นักวิจัยควรนำเสนอผลการวิจัยให้แก่ชุมชน/หน่วยงานที่เป็นพื้นที่วิจัย/สถานที่ดำเนินการวิจัย ในพื้นที่วิจัยทราบเพื่อให้ประโยชน์แก่พื้นที่วิจัย และหากชุมชนเห็นว่าผลการวิจัยนั้นจะส่งผลกระทบต่อชุมชนของตน ชุมชนมีสิทธิ์จะเอาข้อมูลของชุมชนคืนมาได้ และมีสิทธิ์ที่จะไม่ให้มีการเผยแพร่ข้อมูลนั้นได้

8. การเผยแพร่ผลการวิจัย: ในการเผยแพร่ผลการวิจัยหากผลการวิจัยนั้นเป็นไปได้ในทางลบ หรืออาจส่งผลเสียต่อพื้นที่วิจัย/สถานที่ดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยไม่ควรระบุสถานที่ดำเนินการวิจัย อาจระบุเป็น สถานที่แห่งหนึ่ง เช่น “การวิจัยเกี่ยวกับมุมมองและแนวคิดของการเผาป่าของชาวเขาเผ่าหนึ่งในจังหวัดแห่งหนึ่งของประเทศไทย” เป็นต้น

การวิจัยแบบผสมผสาน

- 1. การขออนุญาตผู้ดูแล/เจ้าของพื้นที่วิจัยก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล:** ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า การวิจัยแบบผสมผสาน คือการผสมผสานวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพไว้ด้วยกัน และการลงพื้นที่วิจัยของนักวิจัยจะมีการลงพื้นที่เป็นระยะ (phase) ดังนั้นนักวิจัยจะต้องแจ้งให้ผู้รับผิดชอบหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลพื้นที่นั้นทราบก่อนว่าจะมีการลงพื้นที่ที่ระยะ และในช่วงเวลาใดบ้างเพื่อเป็นการขออนุญาตเข้าพื้นที่วิจัย
- 2. กระบวนการขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย (participant):** ก่อนการดำเนินการวิจัยจำเป็นต้องมีกระบวนการขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย (participant) ก่อนเสมอและเว้นระยะเวลาให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้พิจารณาจนตัดสินใจเข้าร่วมวิจัย นักวิจัยจะต้องแจ้งให้ผู้เข้าร่วมวิจัยทราบว่า จะต้องเข้าร่วมวิจัยกี่ระยะ เช่น ในกรณีที่ต้องดำเนินการเก็บข้อมูลกับผู้เข้าร่วมวิจัยคนเดียวกันแต่มีหลายระยะ ผู้วิจัยต้องแจ้งผู้เข้าร่วมวิจัยทราบว่า **“จะมีการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามในระยะที่ 1 ซึ่งใช้เวลาประมาณ 30 นาที และจะมีการสัมภาษณ์และคุยกันแบบลึกซึ้งในระยะที่ 2 ซึ่งใช้เวลาประมาณ 40 นาที และท่านสามารถถอนตัวออกจากการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยการถอนตัวนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อตัวท่านแต่อย่างใด”** เพื่อให้ผู้เข้าร่วมวิจัยพิจารณาว่า จะตัดสินใจเข้าร่วมวิจัยหรือไม่

3. หลักฐานหรือใบยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัย: อาจมีหลากหลายชนิดทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย ดังนี้

- การลงนามในใบยินยอม (signature)
- การประทับลายนิ้วมือ (finger print)
- การยินยอมด้วยวาจา (verbal consent)
- การยินยอมให้ข้อมูล แต่ไม่ให้หลักฐานการยินยอม (waiver of consent)

4. เครื่องมือในการเก็บข้อมูล: เครื่องมือในการวิจัยแบบผสมผสาน จะประกอบไปด้วยแบบสอบถาม (สำหรับระยะที่มีการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณ) และแนวสัมภาษณ์เชิงลึก (สำหรับระยะที่มีการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ) ดังนั้นสิ่งที่นักวิจัยพึงระวังคือ การระบุตัวตนของบุคคลทั้งในแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึก

5. สถานที่ในการสัมภาษณ์: การเคารพความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นหนึ่งในหลักการเบลมอง (Belmont report) สถานที่ในการวิจัยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามนั้น หากเป็นประเด็นที่อ่อนไหวหรือเปราะบางควรให้ผู้เข้าร่วมวิจัยตอบเอง แต่หากจำเป็นต้องสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามก็ควรใช้สถานที่ ที่ไม่เป็นที่สาธารณะ

6. การถ่ายภาพในการดำเนินการวิจัย: การถ่ายรูปประกอบการวิจัยสามารถทำได้ แต่ไม่ควรมีการเปิดเผยตัวตนของผู้เข้าร่วมวิจัย และไม่ควรเปิดเผยป้ายชื่อสถานที่ดำเนินการวิจัย

7. การคืนข้อมูลสู่ชุมชนหรือสถานที่ดำเนินการวิจัย: เมื่อสิ้นสุดการวิจัย นักวิจัยควรนำเสนอผลการวิจัยให้แก่ชุมชน/หน่วยงานที่เป็นพื้นที่วิจัย/สถานที่ดำเนินการวิจัย ในพื้นที่วิจัยทราบเพื่อให้ประโยชน์แก่พื้นที่วิจัย และหากชุมชนเห็นว่าผลการวิจัยนั้นจะส่งผลกระทบต่อชุมชนของตน ชุมชนมีสิทธิ์จะเอาข้อมูลของชุมชนคืนมาได้ และมีสิทธิ์ที่จะไม่ให้มีการเผยแพร่ข้อมูลนั้นได้

8. การเผยแพร่ผลการวิจัย: ในการเผยแพร่ผลการวิจัยหากผลการวิจัยนั้นเป็นไปในทางลบ หรืออาจส่งผลเสียต่อพื้นที่วิจัย/สถานที่ดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยไม่ควรระบุสถานที่ดำเนินการวิจัย

หมายเหตุ: สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาของผู้เข้าร่วมวิจัยนั้น สิ่งที่นักวิจัยต้องดำเนินการคือ การขอหลักฐานการยินยอมจากผู้เข้าร่วมวิจัยโดยอนุญาตให้เปิดเผยชื่อ-นามสกุลในงานวิจัยได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการ ปกป้องผู้เข้าร่วมวิจัยจากการถูกละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา

ยกตัวอย่างเช่น:

- ✓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตำราที่ถูกรวบรวมโดยบุคคล
- ✓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสูตรปรุงยาสมุนไพรที่ถูกรวบรวมโดยบุคคล